

การบวชในสมัยอยุธยา*

THE ORDINATION IN THE AYUTTHAYA PERIOD

พระมหาทศพล จันทวโธ (มาบุนดิตย์)

Phramaha Thossapol Junthawungso (Mabundit)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: mahadhatmku@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการบวช 2) เพื่อศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับการบวชในสมัยอยุธยา 3) เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า

การบวชในพระพุทธศาสนาเป็นการคัดกรองบุคคลให้เข้ามาทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาขอบวชนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านกายภาพ และเพศภาพ ในประวัติศาสตร์สังคมอยุธยาโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้ค่อนข้างยากมีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ เช่น ห้ามบวชคนของราชการ คนเป็นหนี้ ทาส บุรุษผู้ถูกเชื้ยนด้วยหวาย และผู้เป็นโรคติดต่อ เป็นต้น แต่ปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีพระสงฆ์จำนวนมาก และมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้้้นทางด้านจิตวิญญาณของสังคม มีอิทธิพลและบทบาทต่อสังคมในสมัยอยุธยาเป็นอย่างมาก

การบวชในสมัยนั้นมีเหตุปัจจัยในการบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ เช่น บวชเพื่อการเมือง เพื่อการศึกษา เพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม การการหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นส่วนสนับสนุนในการบวช

คำสำคัญ: การบวช, พระพุทธศาสนา, อยุธยา,

* Received 16 July 2019; Revised 21 July 2019; Accepted 24 July 2019

Abstract

This qualitative research has three objectives; 1) to study the Buddhist ordinances about ordination, 2) to study restrictions on ordination in the Ayutthaya period, and 3) to study the factors of ordination in the Ayutthaya period

The research found that:

The ordination in Buddhism has the attracted screening of individuals who will serve succession age religion, which has a Buddhist commandment about the qualifications of those who come to ordain must be a person who is complete with both physical and gender. In the history of Ayutthaya society, the chance that the son will be ordained quite difficult have social restrictions and many laws which corresponds to the Buddhist commandment, such as to government officials, the debtor, slave, a man was flogged, men with serious communicable diseases, etc., But appeared in the Ayutthaya period with many monks and is characterized as both a lead and directs the spiritual side of social influence and role in society is very much Ayutthaya.

The ordination in the Ayutthaya period for ordination to seek benefits such as ordination, politics, education, social status change the avoidance of labor criteria, etc., with economic prosperity as support.

Keywords: Ordination, Buddhism, Ayutthaya

บทนำ

"บวช" เป็นศัพท์ที่ใช้ในศาสนาเป็นขั้นตอนที่ทำให้บุคคลธรรมดาผู้นับถือศาสนา ต่าง ๆ กลายเป็นนักบวชของศาสนาที่ตนนับถือ การบวชเป็นพิธีกรรม ซึ่งมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามศาสนา ในพระพุทธศาสนาการบวช คือ บรรพชาอุปสมบท แปลว่า เว้นจากการทำความชั่ว การเข้าถึง เป็นการคัดกรองบุคคลให้เข้ามาทำหน้าที่สืบทอดอายุพระศาสนา การบวชในสมัยพุทธกาลมี 8 อย่าง คือ 1) เอหิภิกขุอุปสัมปทา 2) ติสรณคณูปสัมปทา 3) ญัตติจตุตถกัมม

อุปสัมปทา 4) ครุฑมปฏิกคหอุปสัมปทา 5) อัญฐวาทิกอุปสัมปทา 6) โอวาทปฏิกคหอุปสัมปทา 7) ปัญหาพยากรอุปสัมปทา และ 8) ทูเตนอุปสัมปทา ในปัจจุบันเหลือเพียง 2 แบบ คือ 1) ติสรณคณูปสัมปทาใช้สำหรับบรรพชาสามเณร และ 2) ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทาใช้สำหรับบวชพระสงฆ์ ตอนที่พระองค์ทรงพระชนม์อยู่การบวชเป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายหลักเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปสู่นานาชาติประเทศการบวชก็ยังคงหลักการเดิม แต่บางครั้งมีวัตถุประสงค์ผันแปรไปตามบริบทของสังคมตามยุคสมัยนั้น ๆ

การบวชจัดเป็นสังฆกรรม พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์ปฏิบัติไว้ชัดเจน ทรงมีพุทธบัญญัติถึงคุณสมบัติของผู้ขอบวชและผู้ห้ามบวช กล่าวคือสงฆ์จะให้กุลบุตรบวชต้องพร้อมด้วยสมบัติ 5 ประการ คือ (พระมหาสมณะเจ้า, 2552)

1. วัตถุมสมบัติ ผู้จะบวชจะต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น เพศชาย มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
2. ปริสสมบัติ หมายถึงพระภิกษุสงฆ์ที่จะเข้าร่วมทำสังฆกรรม ต้องมีอย่างน้อย 5 รูป ขึ้นไปส่วนในประเทศไทยปัจจุบันนี้ถือว่าพระศาสนามั่นคงแล้วนิยม 10 รูปขึ้นไป
3. สีม่าสมบัติ การให้อุปสมบททำสังฆกรรมพร้อมกันในสีมา (โบสถ์)
4. บุพกิจ พระอุปัชฌาย์ต้องตรวจดูเครื่องอัฐฐบริวารของภิกษุต้องสำเร็จก่อนสวดประกาศ

การบวช เป็นค่านิยมเพื่อเป็นแสดงความกตัญญูทเวทิต่อผู้มีพระคุณ และกระบวนการเรียนรู้ของชายไทย ด้านปรีชา การศึกษาพระธรรมคำสอน ด้านปฏิบัติ ความประพฤติ และด้านปฏิเวธ การบรรลุนิพพาน นอกจากนี้แล้ว ผู้ที่บวชเรียนย่อมได้เรียนรู้วิชาอื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วยตามความรู้ความชำนาญของอาจารย์ผู้สอนในแต่ละวัด เมื่อลาสิกขาแล้วก็ยังคงกำลังสำคัญของครอบครัวและสังคม และการบวชยังเป็นเงื่อนไขในการรับราชการในสมัยอดีต เช่น ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีการกำหนดให้ผู้ชายที่เข้ารับราชการทุกคนจะต้องเคยบวชเรียนมาแล้วทรงกำหนดว่าผู้ใดไม่ได้บวชเรียนก็จะมีโอกาสเข้ารับราชการ (สำนักพิมพ์แสงดาว, 2553)

ค่านิยมไทยในอดีตถือว่าคนที่ยังไม่ได้บวชเป็นคนที่ไม่มีบรรลุนิพพานะ ไม่ควรแก่การครองเรือนถ้าผู้ชายจะไปขอลูกสาวใครมาเป็นภรรยาพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะถามก่อนว่าเคยบวชเรียนมาแล้วหรือยังถ้ายังไม่เคยก็ไม่ยอมยกลูกสาวให้เพราะเหตุว่าผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการครองเรือน มีความรับผิดชอบในเรื่องครอบครัวได้จะต้องผ่านการบวชมาก่อนถ้าผู้ชายใดยังไม่

เคยบวช ถือว่าผู้ชายเหล่านั้นยังไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ ดังนั้นการบวชจึงเป็นค่านิยมเพื่อส่งกุลบุตรเข้ามาเรียนธรรมและหลักการดำเนินชีวิตจนเป็นประเพณีว่าลูกผู้ชายไทยควรจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา

ในประวัติศาสตร์ไทยการบวช มักจะมีการกล่าวอยู่เสมอว่าสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ การบวชในประวัติศาสตร์สังคมสมัยอยุธยาขึ้นโอกาสที่ไพร่และทาสจะได้บวชค่อนข้างยาก แต่กับปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีพระสงฆ์สามเณรจำนวนมาก การบวชเป็นพระสงฆ์ไม่จำกัดชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่สถานะเดิมเป็นไพร่ ซึ่งพระสงฆ์เป็นกลุ่มทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในสมัยอยุธยาเป็นที่เคารพนับถือของทุกคนชั้นในสังคมมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้แนะทางด้านจิตวิญญาณของสังคมเป็นเสมือนผู้เชื่อมระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นใต้ปกครองด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้กลุ่มพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อสังคมในสมัยอยุธยาเป็นอันมาก ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องการบวชเป็นพระสงฆ์ในสมัยอยุธยาเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในสมัยอยุธยาการบวชนั้นมีข้อจำกัดอะไรบ้าง ? และอะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้มีคนบวชจำนวนมาก ?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการบวช
2. เพื่อศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับการบวชในสมัยอยุธยา
3. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Field Research) ได้วางขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

1. การวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) ค้นคว้ารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษาพุทธบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการบวชในพระไตรปิฎก ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตีพิมพ์ พ.ศ. 2539 เป็นหลัก

ส่วนที่ 2 ศึกษาข้อจำกัดในการบวชในสมัยอยุธยา

ส่วนที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยในการบวชในสมัยอยุธยา

ทั้ง 3 ส่วนนี้ ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องได้แก่ พงศาวดาร กฎหมายตราสามดวง เอกสารจดหมายเหตุ บันทึกของชาวต่างชาติ เอกสารทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิทางประวัติศาสตร์ งานวิจัยและผลงานตีพิมพ์ รวมทั้งจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

2. สรุปผลการวิจัยทางเอกสาร และผลวิเคราะห์ อภิปรายตามสมมติฐาน ตอบปัญหาที่ต้องการทราบ พร้อมข้อเสนอแนะในส่วนสรุป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการบวชในสมัยอยุธยา การบวชนั้นไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำได้ง่าย เพราะมีข้อจำกัดทั้งทางธรรมเนียมและทางโลก สามารถสรุปให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. พิจารณาในวัตถุประสงค์ตามพุทธบัญญัติ กลุ่มบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามบวชประกอบด้วย

บุคคลผู้ถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีดังนี้

1. ผู้ที่มีเพศและภาวะบกพร่อง ได้แก่ บัณเฑาะก์ อุกโตพยัญชนก คนที่มีอวัยวะเพศ 2 เพศมีทั้งเพศหญิงและเพศชายในคนเดียวกัน และสัตว์ดิรัจฉาน

2. ผู้ที่เคยทำอนันตริยกรรมทั้งทำเองและสั่งให้ผู้อื่นทำ ได้แก่ ข่มารดาฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงห่อพระโลหิต และทำสังฆเภท

3. ผู้ที่ทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ ผู้ที่เคยต้องอาบัติปาราชิก ผู้ที่ประทุษร้ายภิกษุณี คนลักเพศ หมายถึงปลอมบวช คือเอาผ้าเหลืองมาห่มเองโดยไม่มีพระอุปัชฌาย์ และผู้ที่ไม่เข้ารีตเตียรถีย์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่เปลี่ยนไปเป็นนักบวชศาสนาอื่น

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการอุปสมบทแต่พอที่จะให้บรรพชาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธเจ้าตรัสถึงผู้ที่ไม่ควรได้รับการอุปสมบทไว้ 20 ประการ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก ผู้ที่ไม่มีพระอุปัชฌาย์หรือผู้ที่พระอุปัชฌาย์มีปัญหา เช่น พระอุปัชฌาย์เป็นกะเทย ไปเข้ารีตเตียรถีย์ พระอุปัชฌาย์เป็นอุกโตพยัญชนกเป็นลักเพศ ประเภทที่สอง ผู้ที่ไม่มีบริวารเป็นของตนเองไม่มีบาตรและจีวร บุคคลเหล่านี้ไม่ควรให้บวชหากภิกษุรูปใดบวชให้

จะต้องอาบัติทุกกฏ แต่เมื่อใดบุคคลเหล่านี้สามารถหาพระอุปัชฌาย์ที่เหมาะสมได้และหา
บริหารได้แล้วก็สามารถอุปสมบทได้ และผู้มีอายุหย่อนกว่า 20 ปี

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการบรรพชา

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการบรรพชาก็ถือว่าเป็นผู้ไม่ควรได้รับการอุปสมบทด้วย เพราะ
อุปสมบทกรรมเป็นพิธีที่ต้องผ่านการบรรพชามาก่อน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ที่ป่วยหนักหรือเป็นโรคร้ายแรง ได้แก่ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ
(โรคที่มีเสมหะแห้งอยู่ในก้านหลอดลม) โรคลมบ้าหมู (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)
หรือในปัจจุบันมีโรคติดต่อร้ายแรงต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ เป็นต้น

2. ผู้ที่มีพันธะและผู้ทำผิดกฎหมาย ได้แก่ มารดาบิดาไม่อนุญาต มีหนี้สินเป็นทาส
ข้าราชการที่ไม่ได้รับอนุญาต โจรผู้ร้ายคนที่ถูกออกหมายจับ

3. บุคคลไม่ควรให้บรรพชา 32 จำพวก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ผู้
พิการหรือมีอวัยวะไม่สมบูรณ์ ได้แก่ มือเท้าด้วน หูขาด นิ้วขาด เอ็นขาด จมูกแหว่ง นิ้วติดกัน
เป็นแผ่น ตาบอด ใบหูหนวก ง่อย เปลี้ย คอพอก ค่อม เตี้ยเกินไป เท้าปุก ขรา ทุกพลภาพ
รูปร่างไม่สมประกอบ คนกระจอกคือฝ่าเท้าไม่ดีต้องเดินเขย่ง เป็นต้น

พระอุปัชฌาย์ใดให้บุคคลเหล่านี้บวชจะต้องอาบัติทุกกฏ แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่า
ทรงมีพระประสงค์ให้บุคคลที่ได้รับการบวชแล้วลาสิกขาในอรรถกถาบางแห่งกล่าวไว้ว่า หาก
สงฆ์ให้บุคคลเหล่านี้บวชแล้วก็ป็นอันบวชด้วยดี แต่การกสงฆ์และอาจารย์อุปัชฌาย์ไม่พ้น
อาบัติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547) บุคคลดังกล่าวหากบวชแล้วจะดำรงเพศบรรพชิตถ้าไม่
เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตก็คงให้บวชอยู่ได้ แต่ถ้าเห็นว่าบวชอยู่ต่อแล้วจะส่งผลเสียต่อ
ภาพลักษณ์ที่ดีของสงฆ์ก็ควรให้ลาสิกขาเสีย

2. ข้อจำกัดการบวชในสมัยอยุธยาได้ทำโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้ค่อนข้างยาก ซึ่งมี
ข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ ได้แก่

2.1 ห้ามบวชคนของราชการ ตรงกับพุทธบัญญัติที่ทรงห้ามบวชทางราชวัง
(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือพระราชเจ้าต้องอนุญาตเสียก่อนข้าราชการคนวังถึงจะ
บวชได้ ในสมัยอยุธยาข้อห้ามนี้จะควบคุมคนในระดับล่างอย่างไพร่และทาส ชนชั้นไพร่ต้อง
สังกัดมูลนายเมื่อจะบวชต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากมูลนายที่สังกัด เพราะห้าม
บวชคนของทางราชการ หรือคนในราชวัง ถ้าราชการจะบวชต้องขออนุญาตกับเจ้าสังกัด ส่วน

ไพร่จะบวชได้ต้องขออนุญาตต่อเสนาบดี เพราะว่าเมื่อไพร่และทาสบวชย่อมมีผลกระทบต่อรายได้และการผลิตของมูลนาย ซึ่งนายบางคนในตอนแรกยินยอมให้บวช แต่ต่อมารู้สึกเสียผลประโยชน์ที่สูญเสียไป จึงมีการเรียกร้องหรือบังคับให้ไพร่หรือทาสที่ตนอนุญาตให้บวชนั้นสึก และถ้าไพร่ ทาส หรือลูกหนี้ไม่ยอมสึกจะมีการเรียกร้องให้ชดใช้เงินทองแทน ซึ่งในกรณีบังคับให้ลาสิกขา หรือเรียกร้องค่าชดใช้อาจจะเกิดขึ้นได้น้อยมาก เพราะผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเชื่อกันว่าการบวชนั้น ตัวเองจะบวชเองหรือจะให้ผู้อื่นบวชนั้นได้อานิสงส์ใหญ่

2.2 ห้ามบวชคนมีหนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พบว่าในสังคมสมัยอยุธยาเป็นสังคมเกษตรกรรมและสังคมการค้า โดยที่คนในสมัยนั้นให้ความสำคัญเรื่องสัญญาที่สำคัญ ๆ มี 2 สัญญา คือ สัญญากู้ยืม และสัญญาขายคนเป็นทาส ในการบวชนั้นพระอุปัชฌาย์จะต้องถามผู้ขอบวชก่อน ถ้ามีการคัดค้านจากนายเงิน ผู้เป็นลูกหนี้จะบวชไม่ได้ ถ้าจะบวชต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าหนี้ก่อน

2.3 ห้ามบวชทาส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ตามหลักฐานในพระอัยการทาสในสมัยอยุธยาแบ่งทาส 7 ประเภท ทาสสินไถ่ ทาสในเรือนเบี้ย ทาสที่ได้มาจากบิดามารดา ทาสมีผู้ให้มา ทาสช่วยให้พ้นพันธโทษ ทาสที่เลี้ยงมาเมื่อกาลทุกิกขุภัย และทาสเชลย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529) ซึ่งทาสสินไถ่มีมากน่าจะเกิดจากการไปทำหนี้สินหรือเล่นการพนันเสีย เนื่องด้วยคนส่วนใหญ่ในสมัยนั้นจะไม่ขอทานเขากินยอมตกเป็นทาสมากกว่า เพราะการขอทานเขากินในสมัยนั้นลำบากและเป็นสิ่งที่น่าอับอายเสื่อมเสียวงศ์สกุล (ลา ลูแบร์, 2548) ทำให้ไพร่ยอมขายตัวและสมาชิกในครอบครัวไปเป็นทาสสินไถ่ ซึ่งระหว่างเป็นทาสต้องตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทาสเท่านั้นถ้าจะบวชต้องได้รับการยินยอมจากนายทาสเสียก่อน

2.4 ห้ามบวชบุรุษผู้ถูกเขียนด้วยหยา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การลงโทษสมัยอยุธยาสถานเบา คือ การเขียนด้วยหยา ในกฎหมายตราสามดวงบัญญัติไว้ว่ามีการเขียนเป็นยก หรือเขียนกี่ครั้งให้เป็นไปตามโทษ ตามพระราชกำหนดเกาหรือกฎหมายอื่น ๆ เช่น ในพระอัยยิกาลักษณะผัวเมีย ชายที่ลักลอบได้เสียกับหญิงสาวโดยมิได้สุขอ บิดามารดา ฝ่ายหญิงจับได้ให้มีสิทธิโทษขายได้แต่ไม่ให้โทษถึงสาหัสหรือในกฎหมายเบ็ดเสร็จหากมีการวางมอมยาแล้วลักขโมยทรัพย์สิน ถ้าถูกจับได้จะถูกลงโทษด้วยหวดหนึ่ง (แส้หนัง) 6 ที (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529) ต้องรักษาแผลให้หายก่อนถึงจะบวชได้

2.5 ห้ามบวชผู้เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ในพระไตรปิฎกยังระบุถึงโรคติดต่อที่เป็นแล้วห้ามบวช 5 ชนิด คือโรคเรื้อน โรคฝี โรคกราก โรคมองคร่อ และโรคลมบ้าหมู (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ถ้ารักษาให้หายจึงจะอนุญาตให้บวชได้ ซึ่งเท่ากับเพิ่มข้อจำกัดมากขึ้นโอกาสที่จะบวชของกุลบุตรน้อยลง เนื่องด้วยสุขภาพอนามัยของคนในสมัยอยุธยา นั้นคงจะไม่เจริญก้าวหน้าพบว่ามีโรคไข้ทรพิษ โรคเรื้อน คุดทะราด และโรคซิฟิลิส เป็นโรคระบาดประจำท้องถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แอนโทนี รีด, 2548) และลา ลูแบร์ บันทึกเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บไว้ว่า “ส่วนโรคมะเร็ง โรคฝีโพรงหนองและปรวดมีมาก โรคไฟลามทุ่งนั้นเป็นกันชุม ใน 20 คน 19 คนจะต้องเคยเป็น” (ลา ลูแบร์, 2548) และอัตราการรอดชีวิตของเด็กแรกเกิดก็มีจำนวนไม่มาก นิโคลาส แשרแวลส์ กล่าวถึงเด็กอยู่ยงชีพคลอดออกมาใหม่ ๆ จำนวน 10-12 คนจะเหลือรอดได้สัก 2-3 คน (นิโคลาส แשרแวลส์, 2546)

3. เหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา เมื่อพิจารณาจากการบวชนั้นจะมีอยู่ 2 ประเภท คือ บวชแล้วดำรงสถานะอยู่เป็นพระสงฆ์ไปตลอดชีวิต และบวชแล้วลาสิกขา การบวชนั้นนอกจากเหตุผลในเรื่องความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วการบวชยังประกอบด้วยเหตุปัจจัยอื่นอีก สามารถวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ ได้ดังต่อไปนี้

3.1 บวชด้วยเหตุผลทางการเมือง ผู้เข้ามาบวชด้วยเหตุผลทางการเมืองจะเป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองหรือเชื้อพระราชนวงศ์ พระสงฆ์ที่เป็นเชื้อราชนวงศ์บางรูปได้บวชเรียนจนได้รับสมณศักดิ์ชั้นสูงก็มี เหตุผลหนึ่งที่เชื้อพระราชนวงศ์ออกผนวชมักจะเกี่ยวข้องกับการเมืองต่างก็มีเหตุผลของแต่ละรูปที่สำคัญ คือ การหลบหนีจากราชภัยทางการเมือง เช่น กรณีพระเพ็ชรราชาพระอนุชาต่างพระมารดา กับสมเด็จพระไชยราชาที่สวรรคตใน พ.ศ. 2070 ขณะนั้นพระนางศรีสุตาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชสามารถกุมอำนาจไว้ได้ ทำให้พระเพ็ชรราชาทรงเลือกการบวชเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ทรงดำริว่า “ครั้นกูจะอยู่ในฆราวาสบัดนี้ เห็นภัยจะบังเกิดมีเป็นมั่นคง ไม่เห็นสิ่งใดที่จะเป็นที่พึ่งได้ เห็นแต่พระพุทธศาสนา และผ้ากาสาบัตร์ อันเป็นธงไชยแห่งพระอรหันต จะเป็นที่พักพิงภัยอุปัฏฐกอันตราย ครั้นดำริห์แล้ว ก็ออกไปอุปสมบท เป็นภิกษุภาวะอยู่ใน ณ วัดราชประดิสถาน” (กรมวิชาการ, 2501) พระองค์ทรงบวชหนีภัยการเมือง เมื่อผนวชก็สามารถรวบรวมไพร่พลที่จะสนับสนุนให้พระองค์กลับมาขึ้นครองราชย์ได้สำเร็จ เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ต่อมาใน พ.ศ. 2095 พระองค์ได้สละราชสมบัติให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแล้วทรงบวชอีกครั้งใน พ.ศ. 2097 โดยมีขุนนางออกบวช

ตามด้วยจำนวนมากพระองค์บวชเพื่อหนีความวุ่นวายต้องการความสงบส่วนการเข้าร่วมในการบวชครั้งนี้ของขุนนางเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและเปิดโอกาสให้ขุนนางใหม่ของสมเด็จพระมหินทราธิราชเข้ามาบริหารงานแทน (สหภัส อินทรีย์, 2559)

ปลายกรุงศรีอยุธยามีการออกผนวชของเชื้อพระวงศ์ อีกหลายกรณี เช่น เจ้าฟ้านเรนทรไม่ลาสิกขาออกมาเพื่อรับราชสมบัติตามที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสั่งเสียไว้ โดยมีการระบุในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า “เจ้าฟ้านเรนทรซึ่งเป็นกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์เป็นภิกษุภาวะ เมื่อมีได้รับซึ่งราชสมบัติ จึงมิได้ลาผนวชออก” (กรมวิชาการ, 2501) เนื่องจากไม่ต้องการชิงราชสมบัติกับพี่น้อง สุดท้ายเจ้าฟ้าพรปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ต่อมาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีเหตุการณ์สำคัญ ในช่วงที่พระองค์ประชวรอยู่ ได้ทราบเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศทำร้ายกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ก็ทรงพิโรธส่งผลให้เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ ต้องออกผนวช ซึ่งพงศาวดารได้ระบุไว้ว่า “กรมหลวงอภัยนุชิตพระชนนีกรมขุนเสนาพิทักษ์ (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ) เสด็จตามไปอ่อนน้อมว่า ถ้าพ่อมิช่วยก็เห็นน้องจะตาย กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ตรัสว่า จะช่วยได้แต่กาสาวพัตรอันเป็นธงไชยพระอรหรรต กรมหลวงอภัยนุชิตได้สติขึ้น จึงเสด็จเข้าไปทรงพระวอ ซ่อนพากรมขุนเสนาพิทักษ์ออกทางประตูฉนวนไป ให้ทรงผนวช ณ วัดโคกแสง อยู่ด้วยกับกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์นั้น” (กรมวิชาการ, 2501) ในปลายรัชกาลของพระองค์ทรงไม่ต้องการให้เจ้าฟ้าเอกทัศช่วยราชการทรงเห็นควรให้เจ้าฟ้าอุทุมพรรับตำแหน่งพระมหาอุปราชมีระบุไว้ในพงศาวดารฉบับหัตถเลขา ว่า “จึงดำรัสสั่งเจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีว่า จงไปบวชเสียอย่าให้กิดขวางเลย เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีมีอาจขัดพระราชโองการได้กลัวพระราชอาญาก็ต้องจำพระทัยทูลลาไปทรงผนวช” (กรมศิลปากร, 2548) เจ้าฟ้าเอกทัศต้องจำใจออกผนวชทางการเมืองเพื่อรักษาชีวิตตามพระบรมราชโองการ อย่างไรก็ดีเมื่อเจ้าฟ้าอุทุมพรขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงยกราชสมบัติให้กับเจ้าฟ้าเอกทัศแล้วผนวชไปจำพรรษา ณ วัดประดู่ ซึ่งการออกบวชน่าจะมาจากพระองค์ทรงหลีกเลี่ยงความวุ่นวายทางการเมือง

นอกเหนือจากเชื้อพระวงศ์ออกบวชหนีภัยการเมืองแล้ว ยังมีขุนนางที่บวชหนีภัยการเมือง เช่นเหตุการณ์ในปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก่อนที่จะสวรรคต พระองค์ทรงได้ถวายพระราชวังเป็นเขตพุทธาวาสและให้ขุนนางบวชเพื่อหนีภัยการเมือง เพราะทรงทราบว่า

พระเพทราชา กับหลวงสรศักดิ์ร่วมมือกับขุนนางยึดราชสมบัติ จึงมีพระราชโองการให้ขุนนางที่ใกล้ชิดให้มาเข้าเฝ้า “จึงมีพระราชดำรัสให้หาบรรดาชาวที่ชาววังซึ่งเป็นข้าหลวงเดิมประมาณสิบห้าคนเข้ามาเฝ้าในพระมหาปราสาทที่นั้งสุทธาวรรย์ที่เสด็จทรงพระประชวรอยู่แล้วนั้น จึงมีพระราชโองการตรัสว่า บัดนี้ อ้ายสองคนพ่อลูกมันคิดการเป็นกบฏ ฝ่ายเราก็ป่วยทุพพลภาพหนักอยู่แล้ว เห็นชีวิตจะไม่ตลอดไปจนสามวัน และซึ่งท่านทั้งหลายจะอยู่ในขรวาสนั้นเห็นว่าอ้ายกบฏพ่อลูกมันจะฆ่าเสียสิ้นอย่าอยู่เป็นคฤหัสถ์เลย จงบวชในพระบวรพุทธศาสนา เอาธงชัยพระอรหันต์เป็นที่พึ่งเถิดจะได้พ้นภัย” (กรมศิลปากร, 2548)

3.2 บวชเพื่อการศึกษา คนไทยในสมัยอยุธยาานิมน์นำบุตรหลานชายของตนเองไปฝากที่วัดเพื่อโอกาสในการศึกษา ดังข้อความปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาสมัยสมเด็จพระนารายณ์ว่า “ยังมีผู้หญิงอีกเป็นอันมากซึ่งเอาลูกไปเที่ยวฝากไว้ตามวัด เมื่อเด็กอยู่ตามวัดแล้วก็ได้รับการยกเว้นจากการต่าง ๆ การที่ประเทศสยามมีพระสงฆ์เต็มบ้านเต็มเมืองนั้น ไม่เป็นประหลาด อย่างไรก็ดี เพราะประเทศนี้เต็มไปด้วยวัดวาอาราม และยังมีผู้กล่าวอีกว่า บรรดาชายทั้งหมดในพระราชอาณาเขตนี้เป็นพระสงฆ์เสียส่วนหนึ่ง” (องค์การคำของครุสภา, 2508) แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยอยุธยาานิมน์ส่งบุตรหลานเข้าไปบวช เพราะวัดเป็นสถานที่ที่กลมกลืนอุปนิสัย ให้การศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรมในขณะนั้นแก่คนในทุกชนชั้นของสังคม โดยมีพระสงฆ์ที่มีความรู้เป็นผู้สอน นอกจากศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีด้านอักษรศาสตร์ โคลงฉันท กาพย์ กลอน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม และยังสามารถศึกษาวิชาการทางโลกอื่น ๆ อีก ดังข้อความที่ปรากฏในบันทึก ลา ลูแบร์ ว่า “พระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัด สอนเป็นต้นว่าให้อ่าน ให้เขียนหนังสือ หัดคิดเลข และทำบัญชี” (ลา ลูแบร์, 2548)

เมื่อจำนวนพระสงฆ์ที่มากขึ้น สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้คณะสงฆ์เอาจริงเอาจังกับการศึกษาพระปริยัติธรรมมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดลงไปแน่นอนว่าพระภิกษุที่บวชมาก็พระราชจะต้องมีภูมิความรู้ในธรรมะและภาษาบาลีขึ้นไหนโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นเหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย และให้มีการสอบไล่ธรรมนับว่าเป็นการสอบไล่ธรรมครั้งแรกในประเทศไทย พระสงฆ์ที่สอบความรู้ไม่ได้ตามเกณฑ์ต้องลาสิกขาและถูกสักเลกให้สังกัดมูลนาย โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงให้การอุปถัมภ์

ในการอุปสมบทแก่พระราชวงศ์และข้าราชการ ทรงแสดงว่าผู้ใดไม่ได้บวชเรียนก็จะมีโอกาสเข้ารับราชการ (สำนักพิมพ์แสงดาว, 2553) ยิ่งจะทำให้มีการบวชมากขึ้น

3.3 การบวชเพื่อออกจากระบบการเกณฑ์แรงงาน โครงสร้างทางสังคมอยุธยา พระสงฆ์จะได้รับอภิสิทธิ์ในสังคม พระสงฆ์เป็นกลุ่มที่ไม่ต้องสังกัดมูลนายไม่ต้องเกณฑ์แรงงาน การเกณฑ์แรงงานเป็นหน้าที่ของไพร่ ซึ่งการบวชทำให้ไพร่พ้นจากระบบไพร่ได้ชั่วคราว ไม่ต้องจ่ายค่าราชการ ไม่ต้องเกณฑ์แรงงานหรือทรัพย์สินใด ๆ (ส่วย) ทำให้ไพร่บางส่วนใช้การบวชเป็นวิธีหลบหนีออกจากระบบการเกณฑ์แรงงาน บางครั้งไพร่และทาสหลบหนีไปบวช หรือไปอยู่วัดเป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดแรงงานที่จำเป็น คนที่หนีไปบวชเพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานนั้น ก็อาจจะไม่มีศรัทธาต่อพระศาสนาอย่างแท้จริง ในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศก็คงจะปฏิบัติพระธรรมวินัยย่อหย่อนเป็นผลเสียหายแก่พระศาสนา ทำให้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีการสอบไล่พระที่ไปบวชแล้วประพฤติย่อหย่อนไม่ศึกษาเล่าเรียนไล่ออกไปใช้แรงงาน (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2561) มองซิเออร์ คอนชตันซ์ บันทีกเล่าว่า “...เขาเคยเห็นพระเจ้าแผ่นดิน (สมเด็จพระนารายณ์) ให้พระสงฆ์สักในวันเดียวตั้ง 700 (องค์การค้าของคุรุสภา, 2508) แต่ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ ได้วิเคราะห์ประเด็นนี้ตรงกันข้ามว่า การบวชเป็นการขัดต่อสภาพธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลส ต้องมีครอบครัว มีการเที่ยวเตร่และต้องกินอาหารวันละ 3 มื้อ ไพร่ส่วนใหญ่จึงไม่นิยมที่จะบวชเป็นการถาวรเพื่อหลบหนีออกจากระบบไพร่ (ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ, 2546) ซึ่งน่าจะเป็นความจริงเพราะว่าสัดส่วนของพระสงฆ์กับไพร่ในยุคนั้นมีความแตกต่างกันมากไพร่จะมีจำนวนมากกว่าพระสงฆ์ หรือวิเคราะห์จากจำนวนพระสงฆ์ที่เหลืออยู่หลังจากเสียกรุงครั้งที่ 2 พบว่ามีพระสงฆ์เหลืออยู่จำนวนน้อยมาก

3.4 บวชด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ในสมัยอยุธยาเป็นยุคที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเนื่องจากการค้ากับต่างชาติ อุปนิสัยของคนไทยที่ถือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัดสถานะทางสังคม ในข้อนี้แชร์แวสได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “ชาวสยามมักจะถือกันว่าผู้ที่มีสกุลรุนชาตินั้นคือผู้ที่มีเงินทองร่ำรวยมากที่สุดเป็นเกณฑ์ และความมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ก็วัดกันตรงใครมีเงินน้อย” (นิโคลาส แชร์แวส, 2546) สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม คือการสร้างวัด ดังค่านิยมที่ปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อครั้งกรุงยังสนุกสบาย
ว่าเศรษฐกิจมีทรัพย์ไม่นับได้

ได้ยื่นฝ่ายผู้เฒ่าท่านเล่ามา
สร้างวัดให้ลูกรักนั้นหนักหนา

ถ้าบุตรใครไม่มีซึ่งวัดวา	ไปเล่นอารามเขาเศร้าฤทัย
เจ้าของเฝ้าเปรยเยาะเย้ยหยอก	กลับไปบอกรบิตาน้ำตาไหล
พ่อจึงสร้างอารามให้ตามใจ	วัดจึงได้เลื่อนกลาดดูดาษตา

(หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เปรียญ, 2512)

การสร้างวัดยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจของแผ่นดินในขณะนั้น เพราะว่าแต่ละวัดนั้นจะสร้างด้วยวัตถุประสงค์ ในยามที่บ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีผู้คนจะนิยมสั่งสมบุญโดยการสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์แก่ตนเองและวงศ์ตระกูล ในช่วงปลายอยุธยาชีวิตและความเป็นอยู่ของไพร่นับดีกว่าเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะไพร่แถบอยุธยาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนล่างและเมืองท่าต่าง ๆ ไพร่ส่วนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในระบบเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวจนกลายเป็น ไพร่มั่งมี จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างวัดมากขึ้น ศรัศกร วัลลิโกดม ได้วิเคราะห์การสร้างวัดในสมัยอยุธยาว่า “การสร้างวัดให้ลูกเล่นอีกด้านหนึ่งเป็นทางออกของสามัญชนที่เป็นขุนนางใหญ่ หรือผู้ดีเศรษฐกิจมีทรัพย์มหาศาล แต่สร้างเรือนขานที่อยู่ให้ใหญ่โตมโหฬารไม่ได้ เพราะเท่ากับทำเทียมวังพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายมีโทษหนักถึงตัดหัว บรรดาผู้ดีเศรษฐกิจมีทรัพย์เหล่านี้เลยพากันสร้างวัดอวดกันวัดเลยมีจำนวนมากมาย”

วัดในสมัยอยุธยาเป็นสาธารณประโยชน์ของชุมชน เป็นศูนย์รวมของศิลปกรรม เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมแหล่งกระจายข้อมูล ข่าวสารของราชการ เป็นโรงพยาบาล และท่าตลาด เป็นต้น เมื่อวัดมีจำนวนมากขึ้น หมายถึงต้องมีพระสงฆ์สามเณรต้องบวชเข้ามาปกครองดูแล ด้วยสภาวะเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรือง ประกอบกับฐานะของพระสงฆ์เป็นเคารพบูชาของทุกคนชั้นในสังคม จึงทำให้บางคนใช้การบวชเข้ามาแสวงหาลาภสักการะ ดังปรากฏข้อความในหนังสือประคนธรรมที่แต่งขึ้นในสมัยปลายอยุธยา ได้เล่าสภาพของพระสงฆ์ในเวลานั้นว่า “...บ้างบวชอยู่บ้าน...ทำการงาน...อนึ่งบวชปองวัดอุเงินทองของส่วยของสัด ค่านาค่าสวน ด้านด้วยค่านับ จึงกันเป็นเจ้าวัด...เป็นชีเป็นช่างเป็นชีลูกจ้าง...ชีทำน้ำตาล...ชีน้ำชีไร...ชีจำนำกิน...สารพัดทั่วแผ่นดิน หมอนวด หมอยา หมอฤกษ์ หมอขตา ทำมาหากิน คำได้คำเหนื่อ ตัดไม้ฟันเรือ...ทั้งสุรายาฝิ่น กินเล่นเครง ๆ บวชแล้วมอดเรียนเทศน์จับจด บมิเป็นเพลงฆ่าปรอทอดชาย ลวงราษฎร์ทั้งหลาย...ใช้ลูกพระตถาคต บวชเป็นขบถต่อพระศาสนา” (ประคนธรรม, 2508) ซึ่งน่าจะทำให้เกิดความเสื่อมทางศาสนาในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาและน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เสียกรุงครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2310

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบวชมีข้อจำกัดทั้งทางพระธรรมวินัย แบ่งคนที่จะบวชเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่บวชได้โดยเพราะมีคุณสมบัติครบตามพุทธบัญญัติ เป็นชายแท้ อายุ 20 ปีขึ้นไป มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในสมณเพศ มีจิตใจที่ศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นต้น 2) ผู้ที่ห้ามบวชโดยเด็ดขาด ได้แก่ ผู้มีพฤติกรรมที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ คือ ผู้ทำอนันตริยกรรม ผู้ต้องอาบัติปาราชิก ผู้เข้ารีตศาสนาอื่น และผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็นต้น 3) ผู้ที่มีข้อบกพร่องตามพุทธบัญญัติ แต่เมื่อแก้ไขเหตุปัจจัยที่ไม่ถูกต้องนั้น ๆ ได้แล้วก็สามารถบวชได้ เช่น คนที่เป็นโรค เป็นแผล ต้องรักษาให้หายเสียก่อน คนมีอัฐฐบริวารไม่ครบก็ทำให้ครบ คนมีพันธะ กล่าวคือ เป็นลูกก็ต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ เป็นข้าราชการก็ต้องได้รับอนุญาตจากต้นสังกัด เป็นทาสก็ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้านาย ผู้เป็นลูกหนี้ก็ต้องใช้หนี้ให้หมดก่อน หรือได้รับการยินยอมจากเจ้านั้น คนที่มีพระอุปฌาย์มีปัญหา ก็ให้หาพระอุปฌาย์รูปใหม่ที่ไม่มีปัญหาบวชให้ เป็นต้น

2. จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบวชในสมัยอยุธยาไม่น่าจะเป็นเรื่องยากมากนัก แต่มีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ สังคมอยุธยาเป็นสังคมเจ้าขุนมูลนาย ประกอบด้วยชนชั้นผู้ปกครองได้แก่พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ และขุนนาง และชนชั้นผู้ใต้ปกครอง ได้แก่ไพร่และทาส ไพร่ต้องสังกัดมูลนาย ทาสต้องมีนายทาสดูแล ซึ่งทาสส่วนหนึ่งเกิดจากการยินยอมขายตัวไปเป็นทาสเพื่อใช้หนี้ การจะบวชได้นั้นต้องได้รับการยินยอมผู้ปกครอง กรม กอง ต้นสังกัดของตนเอง หรือนายทาสหรือเจ้านั้นเสียก่อน แต่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเชื่อกันว่าการบวชนั้น จะบวชเองหรือจะให้ผู้อื่นบวชนั้นได้อานิสงส์ใหญ่ จึงมักจะยินยอมให้ไพร่หรือทาสหรือลูกหนี้ในบังคับของตนบวช และในสมัยอยุธยาเรื่องสุขอนามัยยังไม่เจริญก้าวหน้า พบว่ามีโรคระบาดประจำท้องถิ่นบางชนิดเช่น โรคเรื้อน ตรงกับพุทธบัญญัติคนที่เป็นห้ามบวช และอัตราการรอดชีวิตของเด็กหลังคลอดมีจำนวนไม่มาก ประกอบกับการเลี้ยงดูแบบไม่ถูกสุขลักษณะอาจทำให้ผู้คนในสมัยอยุธยามีสภาพร่างกายตรงกับข้อจำกัดในเรื่องบุคคล 32 พวกที่ห้ามบรรพชา ซึ่งจะทำให้กุลบุตรมีโอกาสในการบวชน้อยลงไปอีก

3. จากการศึกษาวิจัยพบว่า คนในสังคมอยุธยามีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทำให้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้นจะได้รับการยกย่องนับ

ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ 1) ศาสนธรรม คือ มีการศึกษาวิชาการทั้งทางธรรมและทางโลกกันภายในวัด 2) ศาสนบุคคล คือ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของทุกคนชั้นในสังคมมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้ทางด้านจิตวิญญาณของสังคม 3) ศาสนวัตถุ ได้แก่ วัดวาอารามซึ่งเป็นอัครประโยชน์ของชุมชน พบว่าถ้ายิ่งสมัยใดที่เศรษฐกิจดีผู้มีฐานะดีก็จะแสดงออกถึงฐานะที่มั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างวัด และ 4) ศาสนพิธี คือ รูปแบบพิธีการทางศาสนาโดยเฉพาะการบวช ซึ่งเป็นจุดแรกที่ทำให้เกิดองค์ประกอบทั้ง 4 จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์บางส่วนอาศัยการบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าบวชด้วยศรัทธา ใช้การบวชเป็นเสมือนเกาะป้องกันตนโดยเฉพาะภัยทางการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงาน เมื่อบวชก็จะได้รับการศึกษาซึ่งจะพบว่าแท้จริงแล้วการบวชไม่ได้ทำให้เลื่อนชนชั้นทางสังคมได้ แต่ศึกษาที่ได้รับในขณะที่บวชต่างหากที่เป็นส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถเมื่อลาสิกขาไปแล้วก็เอาความรู้ความสามารถนั้น ๆ ไปสร้างโอกาสในการเลื่อนชนชั้นเป็นขุนนาง เป็นต้น

สรุป

417 ปี ของอาณาจักรอยุธยา “การบวช” เป็นศาสนพิธีที่สำคัญในการสร้างบุคคลากรให้กับสังคมผ่านการศึกษาเล่าเรียนกันภายในวัด ซึ่งการบวชในสมัยนั้นมีข้อจำกัดทั้งทางพระธรรมวินัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาขอบวชนั้นต้องพร้อมด้วยกายภาพ มีอายุ 20 ปีขึ้นเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์แข็งแรงไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในขณะที่บวช จิตใจที่มั่นคงต่อพระพุทธศาสนา และเพศภาพเป็นมนุษย์ผู้ชายแท้ ไม่เป็นบุคคลต้องห้ามทางศาสนา ผู้ที่มีข้อบกพร่องบางอย่างที่เมื่อแก้ไขได้แล้วก็สามารถบวชได้ ส่วนในสังคมอยุธยาโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้นั้นก็มีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ เช่น ห้ามบวชคนของราชการ คนเป็นหนี้ ทาส บุรุษผู้ถูกเขียนด้วยหวาย และผู้เป็นโรคติดต่อ เป็นต้น แต่ปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีคนบวชเข้าออกในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากตามแต่ละเหตุผลของบุคคล และสภาวะการณ์ของสังคมในช่วงนั้น ๆ โดยสรุปค่านิยมในการบวช ในสมัยอยุธยาบวชเพราะมีศรัทธา บวชตามประเพณีนิยม บางส่วนบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง การศึกษา การเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม และการหลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์แรงงาน โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นส่วนช่วยสนับสนุนในการบวช และการสร้างวัดยังเป็น

การสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพเศรษฐกิจของแผ่นดินในขณะนั้น เนื่องด้วยในยามที่บ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีผู้คนจะนิยมสั่งสมบุญโดยการสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์แก่ตนเองและวงศ์ตระกูล

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งในการแสดงความให้เห็นการบวชในสมัยอยุธยา ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดความรู้ได้หลายแง่ ดังนี้

1. ผู้วิจัยสามารถนำรูปแบบวิธีการศึกษาวิเคราะห์ไปประยุกต์กับการศึกษาในประเด็นอื่น เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา เป็นต้น
2. ผู้วิจัยที่มีความสามารถเข้าถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น ๆ อย่างเช่น โบราณคดี โบราณสถาน ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น อาจจะเขียนขยายอธิบายความให้ผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้เข้าใจบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลของสังคมอยุธยาได้มากขึ้นและยังจะให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการวิจัยงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อีก

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2501). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ตามต้นฉบับของกรมราชบัณฑิต). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพัฒน์รัตนราโกษาธิบดี (ม.ร.ว. มุล ดารากร) ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส.
- กรมศิลปากร. (2548). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (พิมพ์ครั้งที่ 10). นครปฐม: นครปฐมการพิมพ์.
- นิโคลาส แชร์แวนส. (2546). ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (แปล) โดยสันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.
- ประดนตรีธรรม. (2508). ประชุมสุภาจิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าวิทยา.
- ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. (2546). ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2453. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พระมหาสมณะเจ้า. (2552). คู่มือวินัยมุข พิมพ์ครั้งที่ 40 สำหรับนักธรรมตรี. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2561). สังคมสมัยอยุธยา (จัดพิมพ์ใหม่). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2547). สมันตปาสาทิก อรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวรรค วรรณาตอน 1 (แบบเรียนภาษาบาลีประโยค 6). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2529). “พระอัยการทาส” ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลา ลูแบร์. (2548). จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์: ราชอาณาจักรสยาม แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สหภัต อินทรีย์. (2559). บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองกรุงศรีอยุธยา. วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา , 8(2), 35.
- สำนักพิมพ์แสงดาว. (2553). ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เปரியุ. (2512). นิราศทวาราวดี. พระนคร: กรมศิลปากร.
- องค์การค้าของคุรุสภา. (2508). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 32. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- แอนโทนี รีด. (2548). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคราชวงศ์ ค.ศ. 1450-1680 เล่ม 1 ดินแดนใต้ลม แปลโดยพงษ์ศรี เลขาวัฒนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.